

zo života tej ktorej postavy sa okrem odrezania autentických udalostí primiešajú i neskutočné udalosti, a teda nejde len o odrezávanie, ale i o „nalepovanie“ nových, a síce opäť neautentických - exemplárnych udalostí (mýtických prvkov). Takýmto spôsobom si ľudová pamäť pretvára svojich hrdinov na svoj obraz. Okrem selektívnosti, neodskripiteľne prítomnej v procese mýtizácie historickej osobnosti M. R. Štefánika, môžeme teda hovoriť aj o procese, v ktorom sú historickej osobnosti modelové vlastnosti pridávané. Tento proces som nazvala aglutinácia.³

„Ľudová“ pamäť si takto sama vytvára obraz svojho hrdinu určeného na prenos. Ak si „vymodeluje“ svojho hrdinu, takýto modelový exemplár je pre ňu vhodný na zapamätanie, prípadne opätovné rozpamätanie. Vytvára teda istý druh transhistorického modelu. Výsledkom je potom akási koláž vytvorená z mýtických prvkov pomocou selektívneho a aglutinačného procesu.

Transhistorický model nemá určitú vymedzenú podobu. Vytvára sa zakaždým jedinečným spôsobom. Vytváranie modelu nemá u každého jednotlivca rovnaký výsledok preto, že selektívny i aglutinačný proces sú u každého individuálne.

Pravdepodobne preto, že nejde o takú starú udalosť, o akej uvažuje vo svojej koncepcii M. Eliade, t. j. dve-tri storočia (ELIADE 1993:35) - v čase, keď sa konal výskum, bola udalosť stará len 50-60 rokov - biografia M. R. Štefánika nenadobudla v ľudovom rozprávaní také výrazné mýtické, priam rozprávkové prvky, aké uvádza M. Eliade ako príklady práce „kolektívnej“ pamäti (ELIADE 1993:32-33). Ďalším predpokladaným dôvodom je fakt, že v prípade M. R. Štefánika (na rozdiel od príkladov, aké uvádza M. Eliade) ide o obdobie, keď boli udalosti života významnej osobnosti zaznamenávané okrem rozprávania aj odlišným spôsobom - médiami ako tlač či rozhlas, postupom času televízia. Domnievam sa, že to môže byť dôvodom „spomaľovania“ procesu mýtizácie. Pokiaľ ide o mýtizáciu „zhora“, v tejto oblasti sa selektívny a aglutinačný proces uplatnili výraznejšie.

Čo sa týka historických štúdií, zaoberajúcich sa M. R. Štefánikom, pracovala som s nedostatočne veľkou vzorkou materiálov na vynesenie smelých záverov, no dalo by sa povedať, že časti jeho života, ktoré najviac podnietili tvorbu narátičov, sú najmenej podnetnými pre historické štúdie. Výsledkom je, že časti týkajúce sa Štefánikovho ľubostného života, predvídania smrti či úkladnej smrti v historických štúdiách takmer absentujú.

Konkrétne mýtické prvky, ktoré uvádzam v práci, nemajú byť ponímané ako vymedzený počet. Sú to len ukážky príkladov vyskytujúce sa v zozbieranom materiáli. Moja práca by mala poukázať na to, že existuje množstvo iných nezobieraných interpretácií, ktoré obsahujú ďalšie mýtické prvky. Druhým odkazom tejto práce je, že proces mýtizácie historickej osobnosti by sa mal analyzovať podrobnejšie, keďže v ňom dochádza k dvom odlišným procesom - procesu selekcie a aglutinácie.

POZNÁMKY

¹ Eliade pracuje s Jungovým pojmom „archetyp“, archetypálne značí univerzálne, kolektívne, archaické. Jungove archetypy sú formou bez obsahu a sídli v ľudskom nevedomí. Menia sa pod vplyvom historických procesov. Konkrétnou formou archetypu je symbol. Archetypy sú pre Junga už pre ich typickú povahu - „motívmi“, „prvotnými obrazmi“, „typmi“. Nazýva ich tiež „mytologické komponenty“ (JUNG-KERÉNYI 1995:76-77).

² M. Eliade používa iný termín, a to: „mýtické akcie“ (ELIADE 1993:35). Termín „mýtické akcie“ však v niektorých prípadoch nie je dostatočne výstižný: napr. termín mýtická akcia nevystihuje dosť adekvátne výskyt motívu nepriateľských bratov či družky hrdinu v naratívnom cykle. Slovo akcia predpokladá konanie, alebo skôr poukazuje na dejovú sekvenciu. V uvedených príkladoch (motív nepriateľských bratov či družky hrdinu) o konanie nejde, navyše mýtické akcie môžu obsahovať viac ako jeden mýtický prvok (napr. hrdinský boj môže zahŕňať motív nepriateľských bratov aj zlyhanie hrdinu). Preto je pôvodný termín „mýtické akcie“ nahradený termínom mýtické prvky.

³ Termín aglutinačný, aglutinácia je prevzatý z lingvistiky. Aglutinácia je spôsob tvorenia slov a tvarov pridávaním viacerých prípon ku koreňu. Tento termín je použitý metaforicky na popis tvorenia rozprávania pridávaním viacerých mýtických prvkov k tomu, čo zanechala „Eliadeho britva“.

LITERATÚRA

- ASSMAN, J.: Das Kulturelle Gedächtnis. München 1997. *Kolektívne identity v strednej Európe v období moderny* (zost. E. Mannová - M. Csáky). Bratislava 1999.
- BÁČOVÁ, V.: *Historická pamäť a identita*. Košice 1996.
- BAREŠ, A. (zost.): *Štefánikův memoriál*. Praha 1929.
- CASHMAN, R.: The heroic outlaw in Irish folklore and popular literature. In: *Folklore*, 2/111, 2000, s. 191-215.
- DEMIKÁT, P.: M. R. Štefánik - Konečne preverený (rubrika Do živého). *Čas*, 3, č. 103, 7. mája 1946, s. 3. Citované In: MACHO, P.: Štefánik ako symbol a mýtus v historickom vývoji. *Slovenský národopis* 49/2001, s. 326.
- ELIADE, M.: *Dějiny náboženského myšlení*, III. Praha 1997.
- ELIADE, M.: *Dějiny náboženského myšlení*, II. Praha 1996.
- ELIADE, M.: *Dějiny náboženského myšlení*, I. Praha 1995.
- ELIADE, M.: *Posvátné a profánní*. Praha 1994.
- ELIADE, M.: *Mýtus o věčném návratu*. Praha 1995.
- GOŠIOROVSKÝ, I.: Milan Rastislav Štefánik ako vojnový letec. In: M.: *Generál dr. M R Š - Vojak a diplomat*. Zborník príspevkov a materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 4.-5. mája 1999. Bratislava 1999.
- GRAZIANI: Ze soustrastných projevů k Štefánikově smrti. In: *Štefánikův memoriál*. Praha 1929.
- HLŔŠKOVÁ, H.: Andrej Kmeť v spomienkach - K vytváraniu obrazu kultúrneho hrdinu. In: *Zborník filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava 2003, s. 87-112.
- HRONSKÝ, M.: M. R. Štefánik - organizovanie a štátotvorná úloha česko-slovenských légii. In: *Generál dr. M R Š - Vojak a diplomat*. Zborník príspevkov a materiálov z vedeckej konferencie v Bratislave 4.-5. mája 1999. Bratislava 1999.